

POTRAGA ZA GRALOM I NOSTALGIJA ZA ITAKOM

Neven Olivari: *Kirurgija i stari porat* (Split: Redak, 2015.)

Živan Filippi, Korčula
filippi.zivan@du.t-com.hr

Impressum

Nakladnik: Redak, Split 2015.

Prevoditeljica: Karmela Anzulović

Lektorica: Sonja Krvavica

Naslov izvornika: *Geprügelt und gefeiert*, Kaden Verlag, Heidelberg (2013.)

Broj stranica: 481

Grafička priprema i tisak: Redak

Curriculum vitae

Neven Olivari rođen je 1932. godine u mjestu Gradac, u Dalmaciji. Nakon mature studirao je medicinu na Sveučilištu u Sarajevu, Rijeci i Zagrebu i diplomirao 1958. Kada je završio stažiranje N. Olivari počinje 1960. raditi kao asistent na kirurškom odjelu bolnice Dreifaltigkeits-Krankenhaus u Lippstadtu, gdje je ostao do 1964. Tad mu se ispunila želja i prešao je u Chirurgische Universitätsklinik Köln gdje je istovremeno radio na odjelu za plastičnu kirurgiju. Od 1970. radio je kao primarius, tada već u samostalnoj klinici za plastičnu kirurgiju Sveučilišta u Kölnu, gdje je ostao do 1982. godine. U to vrijeme Olivari je objavio preko 40 znanstvenih radova. Operacija *latissimus dorsi*, koju je on inaugurirao, postala je poznata u cijelom svijetu, a za nju je dobio znanstvenu nagradu Saveza njemačkih plastičnih kirurga. Godine 1982. postaje profesor plastične kirurgije. Sve do 1997. pročelnik je klinike za plastičnu kirurgiju u bolnici Dreifaltigkeits-Krankenhaus u Wesselingu. Ta klinika je sada jedna od najpoznatijih klinika

za plastičnu kirurgiju u Njemačkoj i Europi. On je bio jedan od osam plastičnih kirurga koji su osnovali Udruhu plastičnih kirurga Njemačke. Od 1990. do 1993. Olivari je bio predsjednik Saveza njemačkih plastičnih kirurga. Godine 1992. dobio je nagradu od udruge American Association of Plastic Surgeons za najbolji klinički rad objavljen u medicinskom časopisu *Plastic and Reconstructive Surgery*. Dobitnik je njemačkog ordena za zasluge na polju unapređenja njemačke plastične kirurgije.

U 2001. godini objavljuje knjigu *The Endocrine Ophthalmopathy-Surgical Treatment*, u kojoj je opisana njegova revolucionarna metoda za liječenje te bolesti i rezultati poslije 1000 operacija. Godine 2004. objavio je operacioni atlas *Praktische Plastische Chirurgie* (1000 stranica i 2000 slika i crteža). Ta je knjiga postala službeni udžbenik za njemačke plastične kirurge. Knjiga je prevedena i na hrvatski jezik 2007. pod naslovom *Praktična plastična kirurgija*.

Bio je jedan od prvih članova Hrvatskog udruženja plastičnih i estetskih kirurga i pomogao im kod osnivanja udruženja. Pomagao je Hrvatsku za vrijeme Domovinskog rata, kako materijalno tako i moralno nizom predavanja u Njemačkoj kojima je informirao njemačku javnost o agresiji na Hrvatsku.

Održao je bezbroj znanstvenih predavanja na svim kontinentima i demonstrirao operacije na njemačkim i inozemnim kongresima. On je bespoštedni kritičar. Poštuje autoritete zasnovane

na utemeljenom znanju, a s velikom skepsom komentira kolege koji prikazuju samo dobre rezultate a ne i komplikacije. Takvo mišljenje zastupa jasno i glasno. Jedan od njegovih hobija je i krstarenje po dalmatinskom arhipelagu.

Capitula

Lippstadt

Rijeka i Opatija – ljeto, 1960.

Lippstadt, 1961.–1962.

Autoput „Bratstvo i jedinstvo“ Zagreb – Beograd

Prvi godišnji odmor (1962.)

Zadar i Osijek

Sarajevo, 1952.

Gradac i Sumartin na otoku Braču, 1941.–1944.

Beograd, 1958

Gradac

Lippstadt, 1963.

Skok u ledenu vodu

Köln, 1964.–1977.

Habilitacija ili Ikarov let

Promotio

Mediteranski otoci i mali priobalni gradovi – te heineovske „majke heroja“ - od iskona žive u očekivanju Događaja, nečega što iznenada, poput epifanije, unese svjetlo u njihovu svakodnevicu i otvori njihovu insularnost vanjskome svijetu. Takav jedan događaj zbio se u dalmatinskom gradiću Gradcu 17.7.2015. Bila je to promocija knjige njihovoga mještana, karizmatičnoga kirurga Nevena Olivarija pod naslovom hrvatskoga prijevoda s njemačkog *Kirurgija i stari porat*. Njegovi Gradčani dobro znaju da je on već postigao svjetsku slavu u plastičnoj kirurgiji, ali ovo je bilo prvi put da im se predstavio svojim književnim djelom. Najcitiraniji književni kritičar 20. stoljeća, Kanađanin Northrop Frye, takvu vrstu autobiografije promatranu kao oblik pripovjedačke

proze, ili pripovjedačku prozu postavljenu u oblik autobiografije naziva *ispovijed*. Ali renesansni lik Olivarija nije se zadovoljio predstavljanjem samo svojega književnoga uratka. Tom im je prigodom odsvirao na klaviru poznati evergreen „Yesterday“, a predstavio im je i svojih stotinu portreta starih i mladih Gradčana. Atmosferu mediteranskoga Događaja zaokružio je predstavljajući Veljko Barbijeri, veliki znalac mediteranske kuhinje i mediteranske povijesti, uz prisustvo gostiju: nezaobilaznoga aktera kada se radnja zbiva u sredozemnom ambijentu, književnika i povjesničara književnosti Slobodana Prosperova Novaka i splitskoga izdavača Zorana Boškovića. Tako je ova osebujna knjiga ušla na hrvatsku književnu scenu uz njoj prikladnu scenografiju.

Interpretatio

Naslov knjige krije u sebi ključ za njezino čitanje i otkrivanje silnica smisla i praćenje napete radnje u jednom dinamičnom životnom ciklusu. Književni junak, mladi siromašni liječnik Ned Orlani napušta svoju postojbinu i ide u potragu za grâlom, a to je usavršavanje u plastičnoj kirurgiji, koje se nada postići u najpoželjnijoj destinaciji za ambiciozne mlade ljude šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća, tadašnjoj Zapadnoj Njemačkoj. Kao što ova književno-antropološka struktura otkriva, na tom putu nailazi na brojne prepreke, koje uz ogroman napor, ali i nesumnjivi talent, uspješno svladava, poput mladoga Percevala iz preteče modernoga književnoga žanra romanse, srednjovjekovne priče *Conte de Graal* (1180), koju je napisao Chrétien de Troyes.

Drugi dio naslovne sintagme „stari porat“ ukazuje na pogonsko gorivo koje mu daje snagu da na tom dugotrajnom putovanju istraje. To je nostalgija za starom lukom njegovoga rodnoga Gradca, gdje je izgrađen roditeljski dom. Nostalgija ili algija nostosa (bol nostosa) je grčka riječ koja označava želju za povratkom. *Nostos* je jedan od ključnih termina u Homerovoj *Odiseji*. To je riječ koja se mogla roditi samo u narodu pomoraca, ljudi koji provode svoj život daleko od svojih i koji snažno žude da se vrate svome ognjištu, svojoj domovini. A to nije uvijek lako, kao što je pokazao

Odisej. Odiseja je velika poema nostosa, povratka u Itaku koji se neprestano odgađa.

I Nedovo je životno putovanje jedna velika odisejada ispunjena divljenjem prema Mediteranu, toj kolijevki čovječanstva i prema njegovom rodnom Gradcu, kao dijela toga privlačnoga civilizacijskoga kruga. Jedna o čestih Nedovih misli za vrijeme dugih zimskih noći na sjeveru Europe prizivala je dane kada je sa svojim prijateljima iz Gradca lovio ribu u sekama Jadranskoga mora. Predrag Matvejević nije mogao odoljeti a da u svome *Mediteranskom brevijaru* ne spomene Juraja Šišgorića, šibenskoga kanonika i prigodnoga pjesnika iz 15. stoljeća, koji je bio opsjednut svim vrstama riba i okusima dalmatinskoga mora.

Svijet Mediterana oduvijek je bio ispunjen pričama o putovanjima i povratcima, potragama i pustolovinama u kojima se miješaju sveci i gusari, gospodari i robovi, trgovci i vojnici. Putopisna knjiga *Čuda svijeta* Marka Pola, prvoga svjetskoga putnika, rođenoga u prijelomnom 13. stoljeću, također je mogla poslužiti našem autoru kao predložak za oblikovanje njegovoga sna o povratku u svoju postojbinu.

Kako je algija nostosa opsjedala Neda kao neprestana žudnja za povratkom u rodni kraj, tako je algija (bol) njegovih pacijenata bila stalna opsesija u njegovom svladavanju beskonačnoga labirinta plastične kirurgije. Zato se Ned uvijek ljutio kada su neki njegovi kolege plastičnu kirurgiju doživljavali kao sredstvo za uljepšavanje, a ne kao način da se ublaži pacijentova bol i da mu se omogući što kvalitetnije življenje.

Uvodeći čitatelja u svoj intimni svijet, kako svoje obitelji tako i svoje profesije, Ned Orlani otkriva nam tajne jednoga istovremeno konzervativnoga i uređenoga zdravstvenoga sustava sa svim njegovim vrlinama i manama. Da bi prevladao nedostatke i nepravdnosti sustava, ali i iskoristio njegove prednosti, Ned se služi prirođenom upornošću („Nije greška pasti u rupu na nos, greška je ne dignuti se i ne boriti se dalje“) i stečenom radnom disciplinom.

Radoznaloga čitatelja fasciniraju sve te tegobne operacije, ti silni sati provedeni u najboljim

njemačkim knjižnicama s kilometrima stručne literature, ali ga obuzima i velika radost kada se Ned u trenucima uspjeha opušta i iskazuje svoju „joie de vivre“, bilo u društvu svoje pametne i privlačne supruge i svoja dva mala sina, bilo ispijajući kelnsko pivo „Kölsch“ sa svojim kolegama. Taj spoj struke i strasti, koji je najbolji poticaj za daljnji naporan rad, ono što francuski filozof Jacques Derrida, pozivajući se na svoga učitelja Lacana, naziva „jouissance“ (užitak življenja koji uključuje i uživanje u književnom tekstu).

Taj panoptikum u kojemu se odvija njegova potraga za gralom, ili otkrivanje najnovijih metoda u plastičnoj kirurgiji, ispunjen je galerijom različitih likova, koje glavno lice romana, Ned, slikovito uvodi u svoj život, odnosno u svoj književni tekst kao sveznajući narator. Tu su najprije pajdaši iz rodnoga i omiljenoga Gradca – Velko, Sveto, Nebojša, Luči – s kojima otkriva mediteransko dionizijsko uživanje u lovljenju, pripremanju i jedenju ribe i ispijanju crnoga dalmatinskoga vina; slijedi Britta, njegova mudra supruga, koja se idealno uklapa u nesputani sredozemni okvir Gradca za vrijeme godišnjih odmora, ali isto tako mu daje racionalne savjete tijekom dugih godina napornoga liječničkoga rada i puno mu pomaže u svladavanju njemačkoga jezika, kako govornoga tako i pisanoga; ili pak gargantuaovski lik korčulanskoga vaterpolista Žaka s kojim u rječnim brzacima oko Sarajeva lovi ribu strujom iz akumulatora kamiona za vrijeme služenja vojnoga roka. Slijedi profesor Keilman, koji mu je omogućio kliničku praksu, pozivao ga u svoju kuću i s njim ispijao boce najboljih vina do kasnih, odnosno ranih sati, ali ga je i neugodno zaskočio kada je Ned trebao postati šef nove Klinike za plastičnu kirurgiju o Kölnu. Ned je, naviknut na liječničku hijerarhiju u Njemačkoj, u kojoj je *chefartz* neka vrsta nedodirljivoga božanstva, bio ugodno iznenađen ležernim ponašanjem engleskoga vrhunskoga specijalista i svjetske veličine u plastičnoj kirurgiji, Johna Barrona, kojega su i mlađi liječnici zvali po imenu.

Sve te raznovrsne karaktere, Ned doživljava kao važne aktere u njegovoj životnoj drami, sličnu nekoj vrsti pikarskoga romana iz europske književnosti

19. stoljeća. Stoga su i njihovi međusobni dijalozi pomno i koncizno koncipirani i otkrivaju važnost njihovih međusobnih odnosa za Nedovu potragu – sve veće usavršavanje u liječenju pacijenata i u tehnikama plastične kirurgije. Sama potraga s vremenom postaje važnija od cilja, koji se ionako ne može do kraja dosegnuti jer je čovjek po svojoj prirodi nesavršen. U njoj Ned postaje sve upućeniji liječnik i sve više iskazuje svoje urođene visoke moralne norme (jednako se ponaša prema pacijentima koji mogu dobro platiti i onima koji to ne mogu). Njegova želja i volja za usavršavanjem daje dinamiku ovom romanu potrage, koji čitalac doživljava kao napetu i uzbudljivu priču a ne kao profesionalnu kroniku.

Dinamika priče pojačava se u prijelomnim povjesnim događajima u 20. stoljeću onako kako se oni prelamaju kroz Nedovu maštu. Talijanska okupacija Dalmacije (1941.-1943.), poratne i kasnije drame u socijalističkoj Jugoslaviji, rezolucija Informbiroa (1948.), sovjetska okupacija Čehoslovačke (1968.), ujedinjenje Njemačke (1989.), Domovinski rat u Hrvatskoj (1991.-1995.), bombardiranje Dubrovnika i Sarajeva, između ostalih, doprinose naratorovoj priči tako što ga čine svjesnim zbivanja oko sebe i utječu na njegova moralna vrednovanja.

Sličnu funkciju u radnji romana imaju i tragični događaji u Nedovoj obitelji i u njegovoj okolini: zagonetno ranjavanje oca i njegova prerana smrt, bolest majke, smrt voljene supruge Britte, umiranje pacijenata. Oni pojačavaju radnju romana i čine je životnom i realnom.

S druge strane, opisi Nedove ljubavi prema voljenim osobama čine radnju uzbudljivijom i otkrivaju Nedovu radost življenja.

Svi ti događaji bitno pridonose književnoj vrijednosti Nedove naracije jer su intrinsečni (unutarnji, svojstveni) a ne ekstrinsečni (vanjski).

Ned na kraju romana, nakon velikih napora, padova, odricanja, ipak dosegne svoj gral i uspješno okončava svoju potragu. Dobio je vlastitu kliniku za plastičnu kirurgiju koja je svakim danom bivala sve bolja, dobio je visoku američku nagradu i postao predsjednikom Udruženja njemačkih

plastičnih kirurga. Od nekadašnjeg siromašnoga Gastarbeitera postao je profesor i liječnički šef cijele bolnice. Ali upravo u trenutku povratka iz Amerike, kada se spremao proslaviti najveće priznanje koje jedan plastični kirurg može dobiti, doživljava i najveću bol u svome životu kada mu njegova voljena supruga Britta kaže: „Ljubavi, moja jetra je puna karcinoma“.

„... Ned je osjećao težinu olovne ploče od dvije tone na svojim leđima i registrirao da njegove noge tone u beskrajnu dubinu.“

Autobiografski roman Nevena Olivarija *Kirurgija i stari porat*, ili ispovijed prema terminologiji Northropa Fryea, pravo je osvježeno u hrvatskoj književnosti s početka 21. stoljeća. On svojom originalnošću pristupa temi i književnom obradom možda najvažnijega područja ljudske djelatnosti, liječenja ljudskoga tijela, uvodi čitatelja u labirint prosječnom čovjeku nepoznatih medicinskih tehnika i mrežu profesionalnih odnosa. Hrvatski čitatelji uživati će u uzbudljivom štitu i otkrivanju duše jednoga izvanrednoga liječnika, ali će ih isto tako prožeti ponos što je jedan njihov državljanin, siromašni Dalmatinac iz maloga Gradca kod Makarske postigao svjetsku slavu u svojoj struci i otkrio im jedan nesvakidašnji životni ciklus. Olivarijeva mlađa kolegica Marianne Wolters to je sažela u svojoj recenziji njemačkoga izvornoga izdanja ove knjige:

„Prof. Olivari najbolji je njemački poslijeratni plastični kirurg. Njegova sjećanja čitaju se kao najnapetiji roman. Još nikada nije bilo pisca koji je tako strastveno i detaljno opisao tadašnji zdravstveni sustav sa svim njegovim učinkom na liječnike i pacijente. Njegovu filozofiju nije lako slijediti, ali knjigu bi valjalo svakako pročitati.“

A mi bismo mogli zaključiti sintagmom iz postmoderne književne kritike: naracija nastavlja egzistenciju u beskonačnost.